

ALEXANDRU DÎRUL
Institutul de Filologie
(Chișinău)

REFLECȚII ASUPRA STRUCTURILOR
CU AȘA-NUMITA DUBLĂ NEGAȚIE

Într-o lucrare publicată anterior (a se vedea [Дырул](#), p. 188 și urm.) se constata că locuțiunea terminologică *dublă negație* a fost trecută în lingvistică din logică, căpătînd aici, pe lîngă sensul de bază, și pe acela de construcție predicativă cu două și mai multe elemente negative, tip rom. *Nimeni n-a aflat nimic niciodată* (aceasta pe fundalul construcției de tip german cu același sens, dar formată cu un singur element negativ *Nimand has etwas einmal erfahren*). Sub influența postulatului logic cum că două negații în aceeași judecată se anihilează reciproc, în lingvistică s-au emis mai multe ipoteze, prin care se încearcă a explica motivele apariției a două și mai multe elemente marcate negativ în propoziția cu un singur predicat, fără ca elementele date să se anihileze reciproc. O trecere în revistă a principalelor din aceste ipoteze se conține în lucrarea menționată.

În cele ce urmează, prin invocarea de noi argumente, se întreprinde încercarea de a modela unele structuri, care eventual s-au putut afla la baza așa numitei dublă (/multiplă) negație, ghidîndu-ne de principiul că limba evoluează în spirală, astfel că același fenomen lingvistic se poate reproduce la etape diferite, realizîndu-se prin mijloace noi.

Trebuie menționat, în primul rînd, că locuțiunea terminologică *dublă negație* este aplicabilă numai la un anumit tip de propoziție, numit de L. Tesnière *propoziție negativă nucleară*. Autorul consideră că acestea ar putea fi asemănaute, într-un fel, cu propozițiile interogative speciale (cf. în rom. *Cine vine? – Nimeni nu vine. Unde pleacă? – Nicăieri nu pleacă. Ce a cumpărat? – Nimic n-a cumpărat*). De altfel, după cum se poate ușor constata, determinantul *nucleară* în semnul dat poate fi aplicat și altor tipuri de propoziții, ca de exemplu, *Cine a venit? – Cineva a venit. – Toți au venit. – Puțini au venit. – Cîțiva numai au venit. – Doar unii au venit. – Niciunul n-a venit*.

După părerea lui L. Tesnière, negația în propoziția negativă și întrebarea în propoziția interogativă, – pot fi concentrate asupra unui component al enunțului, asupra unui nucleu al lui, sau acestea pot fi orientate asupra relațiilor dintre elementele enunțului. În primul caz se consideră că avem de-a face cu o negație nucleară (la négation nucléaire), iar în cel de al doilea – cu o negație conectivă (/de legătură) (la négation connexionnelle) (Tesnière, p. 217-218). Așa cum în toate limbile există cuvinte generale interogative (les mots généraux interrogatifs [id., p. 194]) cu ajutorul cărora se poate întreba despre orice obiect, fenomen, fapt, noțiune, indicînd în felul acesta nucleul unei sau altei propoziții (astfel, în română, de exemplu, despre lucruri se întreabă cu ajutorul pronumelui *ce?*, despre persoană – cu ajutorul pronumelui *cine?*, despre spațiu – cu ajutorul adverbului *unde?*, despre timp – cu ajutorul adverbului – *cînd?*, despre mod – cu ajutorul adverbului *cum?*), există de asemenea și unități lexicale prin mijlocirea cărora se indică asupra nucleelor (lucru, persoană, loc, timp, mod) într-o propoziție negativă și, respectiv, unități prin care se relatează nucleele într-o propoziție afirmativă: *cine? – cineva – unul (/una) – niciunul (/niciuna) nimeni; ce? – ceva – unul (/una) – niciunul (/niciună) nimic; cînd? – cîndva – odată – nicicînd – niciodată; unde? – undeva – niciunde – nicăieri; cum? – cumva – nicicum* ș. a.

De altfel, după cum se subliniază în unele lucrări, locuțiunea terminologică *dublă negație* este aplicabilă atât propozițiilor construite formal cu două și mai multe elemente negative (de unde și locuțiunea terminologică *negație multiplă* sau **propoziție polinegativă**), cât și propozițiilor construite cu un singur element negativ, dacă aceste propoziții sînt echivalente cu primele din punct de vedere semantic. În parte, R. Nagucka relatează că se poate vorbi de dublă negație atât în propoziția de tipul pol. *Nikt ni lubi Marysi*, construită cu două elemente negative, cât și în propoziția engl. *Nobody likes Mary*, construită cu un singur element negativ (Nagucka, p. 59). Confruntînd, pe de o parte, engleza actuală, în care două acte de negare în propoziție sînt reprezentate printr-un singur marker negativ, iar pe de alta, – engleza veche și poloneza actuală, în care cele două acte de negare sînt reprezentate prin două elemente negative, R. Nagucka relatează că diferența aici e aparentă: sub aspect semantic cele două tipuri de propoziții sînt echivalente. Din cele două acte de negare (pol. *Nikt* și *ni lubi*), conform părerii autoarei, unul se referă la propoziție (*ni lubi*), altul – la argument (*nikt*). De altfel, autoarea este înclinată să creadă că ultimul prezintă exprimarea configurației vide a argumentului dat. Aceste acte se realizează, în opinia autoarei, în felul următor: actul negării alterează raporturile dintre elementele enunțului, argumentul realizîndu-se în doi exponenți ai structurii de suprafață în engleza veche și în poloneza actuală. În engleza veche, afirmă cercetătoarea, acționa transformarea facultativă de reducere care suprima în asemenea cazuri markerul negator al verbului. Căpătînd extindere generală, asemenea construcție devine obligatorie în engleza actuală. Faptul și-a găsit „întruchipare” în regula conform căreia de fiecare dată cînd în enunț figurează unul din substitutele negative (tip: *nobody, nothing, not, never*), el exprimă un dublu act de negare (id., p. 62). La aceasta, după opinia autoarei, a putut contribui faptul că negatorul predicativ *not* a apărut și el pe baza elementelor care îndeplineau în propoziție rol de substitut negativ (id., p. 68-70).

Vulnerabilitatea diverselor modalități de a explica apariția a. n. duble negații sau negații multiple (despre aceasta a se vedea: Дырл, idem.) se datorește faptului că aici se încearcă explicarea unei contradicții inexistente, generată de identificarea funcțională a mijloacelor de exprimare a negației în diverse limbi – contradicție care în fapt nu există, întrucît nu există nici identitate funcțională între elementele date din diferite limbi. Astfel, de exemplu, de pe poziția limbii latine, unde în enunțul *Nemo cantat* pronumele negativ *nemo* se prezintă drept singurul negator (intervenția altui element negativ ar anihila caracterul negativ al enunțului), se încearcă a trata enunțul, semantic echivalent din română, construit aici cu două elemente negative (*Nimeni nu cîntă*). Sau, de exemplu, de pe poziția limbii germane ce formează propoziția negativă cu un singur element negativ (de ex., *Niemand hat etwas gesagt*) se încearcă a se comenta propoziția echivalentă ca sens din limba rusă, formată cu trei elemente negative (cf.: *Никто ничего не сказал*). În legătură cu aceasta apare întrebarea: din ce motiv cî enunțurile respective din română și rusă nu acționează principiul logic care se realizează (se manifestă) în latină și germană.

Cercetătorii încearcă să explice, în fond, cum se ajunge la negație dublă (/ multiplă), plecînd de la construcțiile mononegative, considerate drept inițiale în limbile naturale. Or, după cum o dovedesc faptele, în procesul de evoluție a limbilor, adesea de la a.n. enunțuri cu structură polinegativă s-a trecut la cele cu structură mononegativă. În parte, se știe că structura polinegativă a propoziției din latina veche a fost transformată în structură mononegativă în latina clasică (nu fără ajutorul gramaticienilor, de altfel). Propozițiile cu structură polinegativă, caracteristice pentru vechea germană și vechea engleză, au fost înlocuite mai tîrziu prin propoziții cu structură mononegativă (se poate bănui aici alinierea la latina clasică pe cale cărturărească).

Se poate ușor observa că pronumele și adverbele negative în limbile cu structura polinegativă a propoziției nucleare au drept echivalente funcționale – pronume și adverbe

indeterminate (nehotărâte) în limbile cu structura mononegativă a propoziției nucleare (a se compara: rom. Lui Ion **nu** i s-a dat **nimic** de către **nimeni** [/ din partea **nimănui**] – engl. *John wasn't given anything by anyone*). Or, folosirea pronomelor și adverbelor indeterminate în asemenea propoziții este caracteristică și pentru limbile cu așa-numita structură polinegativă a propoziției nucleare negative (de ex., rom. Lui Ion **nu** i s-a dat măcar **ceva** din partea **cui**). A se compara de asemenea: *N-a venit niciodată*. – *N-a venit măcar odată*. *N-a fost [/ călătorit] nicăieri*. – *N-a fost [/ călătorit] măcar undeva*.

Mai mult, deși româna ține de limbile a. n. ca structură polinegativă a propoziției nucleare, în dialectul ei aromân acest tip de propoziție se construiește, prin exclusivitate, cu pronumele și adverbele indeterminate (de exemplu, *meá, ținiva nu va s' l' i avdă* (Papahagi) 'dar nimeni nu-i auzi'; *mine nu ved țiva* (Papahagi) 'eu nu văd nimic'; *Nu va ti videm vi' rnoară* (Papahagi) 'nu te vom vedea niciodată' etc.).

Am putea presupune, astfel, că soluționarea problemei privind dubla negație s-ar putea obține, dacă s-ar putea explica cum s-a ajuns ca pronumele și adverbele nedeterminate în propoziția nucleară negativă să fie substituite prin pronumele și adverbele negative respective.

De pe urma încercării de a contura paradigma semantică din care fac parte pronumele și adverbele negative, folosite ca nuclee ale propozițiilor, se constată că ele țin de categoriile de cuvinte cu semnificație generalizator-anaforică cantitativă. Unitățile date (tip rom. *nimeni, niciunu, niciuna, nimic, nicăieri, niciunde, niciodată, nicicînd, nicicum*) constituie, de fapt, acele extreme din cadrul paradigmelor de cuvinte generalizator-anaforice cantitative prin care se exclude cea mai mică cantitate privind:

- **persoane** (*nimeni/niciunul/niciuna* – *unul/una* – *unii/unele* – *cîțiva/cîteva* – *cineva/puține* – *mulți/multe* – *oricine* – *toți/toate*);
- **obiecte, lucruri** (*nimic/niciun(ul)/niciuna*, – *o* – *unu* – *unii/unele* – *cîțiva* – *ceva* – *puțin* – *mult* – *orice* – *tot*);
- **loc în spațiu** (*nicăieri/niciunde* – *undeva* – *pealocuri* – *oriunde* – *pretutindeni* – *peste tot*);
- **timp** (*niciodată/nicicînd* – *odată* – *cîndva* – *uneori* – *totdeauna/oricînd*);
- **mod** (*nicicum/deloc* – *cumva* – *oricum* – *în tot felul*).

Dat fiind că unitățile din șirurile menționate se află între ele în raport de interschimbabilitate funcțională, noțiunea de *propoziție nucleară* ar putea fi aplicată, după cum s-a menționat, și unor tipuri de alte propoziții decât cele negative. Prin acestea se „atrage” raportul exprimat de verbul predicativ, altfel spus, prin substituitele date se subliniază că acțiunea este concentrată asupra actantului sau circumstantului reprezentat prin substituitele date. În propozițiile substitute negative, în parte, se arată, în funcție de unitatea respectivă, că se exclude orice persoană care ar realiza acțiunea sau ar suporta-o (*nimeni, niciunul, niciuna*), nu se presupune vreun loc în spațiu în care s-ar desfășura acțiunea (*nicăieri*), că este exclus orice segment în timp în cadrul căruia s-ar desfășura acțiunea (*niciodată, nicicînd*), că în rezultatul nerealizării acțiunii nu a fost obținut nici cel mai mic efect (*nimic*).

Despre legătura substitutelor negative cu categoria cantității vorbește și faptul că acestea sînt numite în unele lucrări *cuantori negativi* (a se vedea, în parte Křižkova, p. 22, Ломтев, p. 109). O dovedește și faptul că substituitele (negative sau indeterminate) în funcție de nuclee ale propozițiilor negative pot fi substituite prin cuvinte și îmbinări ce numesc obiecte sau unități de măsură de diferită natură cu valori infime. A se compara: *Nu i-a dat nimic*. – *Nu i-a dat un dram/ o picătură/ cît negru sub unghie*. *Nu era nimeni*. – *Nu era duh de om/ suflet de om viu*. *Nu s-a astîmpărat nicicum*. *Nu s-a astîmpărat o clipă/ un minut/ un moment*. – *Nu s-a mișcat nicăieri*. – *Nu s-a mișcat un pas/ un centimetru* etc.

De regulă, cuvintele și îmbinările cu valoare infimă, în funcție de nuclee ale propozițiilor negative, apar însoțite de conjuncția coordonatoare negativă *nici* (de ex., *Nu i-a dăruit nici o para chioară/ nici o fărîmă de pîine/ nici o picătură de apă. N-aveau în pod nici un fir de grîu. Nu s-a mișcat nici un pas. Nu s-a astîmpărat nici o clipă*).

Or, după cum se poate ușor constata, tot cu ajutorul conjuncției coordonatoare negative (tip rom. *nici*, rus. *ни*) și nu cu ajutorul operatorului negativ (tip. rom. *nu*, rus. *не*) de pe lîngă verb se construiesc de asemenea pronumele și adverbele negative (de exemplu, rom. *niciunul, niciuna, nicicînd, niciodată, nicicum, niciunde*(*va*); rus. *никто, ничто, ничего, нигде, никогда, никак*). De altfel, după acest model s-au constituit și formațiile românești *nimeni, nimic, nicăieri*, numai că a avut loc aceasta într-o perioadă mai veche (vezi *Дырул*, p. 128 ș.a.) Faptul că substituttele negative au drept marcă negativă nu operatorul negativ folosit pe lîngă verbul-predicat, ci o conjuncție negativă coordonatoare ne permite a restabili (a modela) calea de introducere a unui nou element negativ într-o propoziție care avea de acum o marcă negativă, fără a o altera pe aceasta. Propozițiile negative cu nucleul exprimat prin substitute negative au putut lua naștere prin imitarea structurilor unor fraze constituite din propoziții negative legate prin coordonare, dintre care una apare apocopată (trunchiată), tip *Vasile n-a băut vin, nici bere* (evoluată din: *Vasile n-a băut vin, nici n-a gustat berea*). Sau, de exemplu, prin suprimarea verbului predicat însoțit de operatorul negativ din a doua propoziție a frazei: *Nu i-a întors grîul împrumutat, nici nu i-a restituit sacul* [...] s-a putut obține enunțul: *Nu i-a întors grîul împrumutat, nici sacul* [...], în care unul din actanții verbului este introdus prin intermediul conjuncției negative coordonatoare. Unitatea lexicală însoțită de conjuncția negativă poate încheia șirul de actanți sau circumstanți omogeni într-o propoziție negativă, prezentîndu-se drept element de totalizare a șirului respectiv ca în pildele: *Cîinele nu s-a întors a doua zi, a treia, peste o săptămînă nici altă dată. După inundație nu mai avea casă, grădină, vite, haine, nici altceva*.

În vederea accentuării celor enunțate, *nici* poate fi repetat înaintea fiecărui element al șirului omogen (cf.: *După inundație nu mai avea nici casă, nici grădină, nici vite, nici altceva*). Pe baza acestora s-au putut dezvolta structuri trunchiate de tipul: *Nici tu casă, nici tu masă. Nici oală, nici în oală*. Alteori *nici* devine singurul operator negativ al verbului: *Nici pe Dracul să-l vezi, nici cruce să-ți faci*.

Dacă revenim la structurile negative cu unități lexicale prin care sînt denumite entități de infimă valoare, vom putea constata că în locul acestora sînt folosite substituttele pronomiale și adverbiale negative cu aceeași funcție totalizatoare negativă (a se compara cu cele de mai sus: *Cîinele nu s-a întors a doua zi, a treia, peste o săptămînă, niciodată. După inundație nu mai avea casă, grădină, haine, vite, nimic*). Mai mult, unele din acestea au stat la baza substitutelor negative, ca de exemplu, rom. *nimic*, la temelia căruia s-a aflat formația *nec miccam* 'nici fărîmătură'. Sau, de exemplu, în mai multe limbi la baza pronomelor ce corespund rom. *nimeni* se afla numeralul-pronume *unu* (/ *una*), prin care se indica cea mai mică cantitate (extrema minimă a cantității), aceasta fiind însoțită de marca negativității (rom. *niciunu*, sp. *ninguno*, port. *nenhun*, prov. *negun*, ital. *nessuno* ș. a. E vorba, de asemenea, de formațiuni la baza cărora se află noțiunea generală de persoană, lucru, loc, timp, mod, reprezentate de cele mai multe ori prin pronume și adverbe relative precedate de marca negativității (de ex., rus. *никто, ничто, нигде, никогда, никак*; rom. *nicicînd, niciodată, nicicum, niciaierea, niciunde* etc.).

S-ar putea, astfel, formula o ipoteză conform căreia, structurile cu a. n. dublă negație sau negație multiplă au putut lua naștere pe baza utilizării în funcție de nucleu al propoziției negative a cuvintelor prin care sînt numite entități de infimă valoare, precedate de o conjuncție negativă coordonatoare, apărute la rîndul său, pe baza frazelor ce leagă prin coordonare două propoziții negative, dintre care cea de a doua, în urma suprimării

verbului predicativ, devine un al doilea element negativ al primei propoziții. De exemplu, fraza: **Nu i-a întors bicicleta împrumutată, nici nu i-a dat altceva în (schimb) loc** [..], prin suprimarea verbului precedat de negație a celei de a doua propoziții, s-a putut transforma într-o propoziție monopredicativă cu un al doilea element negativ: **Nu i-a întors bicicleta, nici altceva (în schimb)**. Prin imitarea acestei din urmă structuri au putut lua naștere propoziții negative cu nucleu reprezentat prin unități lexicale cu sensul de valoare infimă, însoțite de conjuncția coordonatoare negativă, tip: **Nu i-a întors nici o para/ nici o pleasă/ nici un bănuș**. Prin analogie cu aceste formații a apărut categoria numelor și adverbilor negative care, spre deosebire de primele, au la bază nu cuvinte ce numesc lucruri concrete (*para, picătură, pas, clipă, lețcaie* etc.), ci unități lexicale cu sens generalizator (*odată, când, cum, unu* etc.) (de ex., **niciodată, nicicînd, nicicum, niciunu, niciuna** etc.). În conformitate cu modelul dat, după cum s-a relatat *supra*, au fost întemeiate la diferite etape de evoluție a limbii și formațiile *nimeni, nimic, nicăieri*.

S-a relatat mai sus că nucleul propoziției negative, în principiu, poate fi exprimat atât prin substitute (pronume, adverbe) negative (tip rom. *nimic, nimeni, nicăieri, nicicînd, niciodată, nicicum*), cât și prin substitute (pronume și adverbe) indeterminate (tip rom. *ceva, cineva, cîndva, odată, unu / una, vreodată, cumva*) uneori însoțite de adverbe legate, de tipul *măcar, barem, încaltea* (cf.: **Nu i-a dat nimic. – Nu i-a dat măcar ceva. N-a fost niciodată pe aici. N-a fost măcar odată pe aici. Nu s-a arătat nimeni. – Nu s-a arătat măcar cineva. Nu s-a mișcat nicicum. – Nu s-a mișcat barem cumva**). De altfel, printr-o simetrie excepțională, sub aspect compozițional, se caracterizează corelația dintre substituatele negative și cele indefinite în limba rusă (cf.: *никто – кто-нибудь, ничто – что-нибудь, нигде – где-нибудь, никогда – когда-нибудь, никак – как-нибудь*).

Cu toată simetria însă, uzul a făcut ca în unele limbi să se fixeze *una* din aceste modalități de exprimare a negației nucleare, iar în altele – altul. În parte, în limba română, dintre cele două modalități, prin uz s-au fixat ca stereotip propozițiile cu nucleul negativ exprimat prin substitute negative (de ex.: **Nu zîmbește niciodată. Nimeni nu răspunde. Nicăieri nu găsește de lucru. Nu i s-a dat nimic**). Or, dialectele sud-dunărene și-au fixat drept normă propozițiile negative cu nucleul exprimat prin substitute (pronume și adverbe) indefinite. De exemplu, propoziția cu așa-numita negație multiplă, construită în rom-na literară cu substitutul negativ *niciodată* [**Nu te vom vedea niciodată**], are drept echivalent, în dialectul aromân, enunțul [**Nu va ti videm vî' rnoară**] (Papahagi) – literalmente 'Nu te vom vedea vreodată'. Enunțul arom. **Eu vî' rnoară nu mîc masine** (Papahagi, p. 802) are drept echivalent în limba română literară propoziția **Eu nicicînd nu mînc masline**, literalmente: [**Eu nu mînc vreodată masline**]. Enunțul arom. **Tine vî' rnu nu-ascultați** (idem, p. 1117), construit cu pronumele indefinit, se redă în româna literară prin propoziția cu pronumele negativ: **Tu nu ai ascultat pe nimeni**, literalmente [**Tu n-ai ascultat pe cineva măcar**]. A se compara de asemenea: arom. **Mea, ținiva nu va s' li ávdă** (idem, p. 1072) – rom. lit. **Dar nimeni nu-i va auzi**; arom. **Țiva nu voi**. – rom. lit. **Nimic nu vreau**.

În dialectul aromân lipsește categoria substitutelor (pronumelor și adverbilor) negative, caracteristică pentru româna-standard. Rolul acestora și-l asumă în vorbirea aromânilor substituatele (pronumele și adverbele) indeterminate (/nehotărîte). În propozițiile amputate, de regulă, în vorbirea dialogată, ele îndeplinesc rolul de element negativ, reprezentînd o propoziție negativă (de ex., **Ține va s' liavdă? – Vî' rnu. 'Cine le va răbda? – Nimeni?**). Referindu-se la specificul dialectului aromân în redarea propoziției negative nucleare, Kr. Sandfeld, analizînd, în parte, structurile de tipul **Nu dzîțe țiva**, 'N-a spus nimic', menționa că asemenea construcții sînt proprii limbii grecești și se întîlnesc, de asemenea, în albaneză.

Nu dispune de categoria substitutelor (pronomiale și adverbiale) negative (tip rom. *nimeni*, rus. *никто*, ital. *nessuno*) nici limba franceză. Aici negația, după afirmația lui

J.-C. Milner este totdeauna dublă, primul element [*ne*] fiind un cuantificator negativ, iar cel de al doilea (*pas, personne, point, rient, jamais*) – diferite mărimi variabile, legate de cuantificatorul dat (Milner, p. 95). Uzul a determinat ca forclusivele în cauză, în viziunea utilizării lor în structuri negative, să-și asume capacitatea de operator negativ, deși formal nu conțin marca negației. De altfel, utilizarea doar a forclusivului drept singurul indice al caracterului negativ al propoziției este un fenomen destul de răspândit în limba franceză (de ex., *Êtes-vous fâché?* – **Point** 'V-ați supărat?' – Nicicum'; *Pas la peine* 'Nu face să te stăruie'; *pour rien* 'pentru nimic'; *en aucun cas* 'în nici un caz' etc.).

Într-o serie de limbi, ca de exemplu, latina, engleza, germana ș. a., nucleul negativ al propoziției poate fi redat atât prin substitute (pronume și adverbe) negative, cât și prin substitute indefinite (/ nehotărâte). De exemplu, în engleză se poate spune sau *A didn't see anything*, sau *A saco nothing*, ceea ce în româna-standard se redă doar prin construcția *Eu n-am văzut nimic*, deși în principiu s-ar putea spune și aici *Nimic am văzut/ N-am văzut măcar ceva*; de altfel, în dialectul aromân se spune numai *Mine nu vădzui țiva*). Printre altele, dacă e să judecăm despre construcția latină *Nemo cantat*, de pe poziția românei actuale, am putea afirma, convențional, că pronumele *nemo* „cumulează” în sine două funcții: aceea de exponent al negației verbului-predicativ și aceea de cuantor al totalității negative (cf. în rom. *Nimeni nu cîntă*).

În limbile în care substitutele (pronume și adverbe) negative, afară de funcția de a reprezenta nucleul propoziției negative, și-au mai asumat-o și pe aceea de exponent al negativității verbului-predicativ a determinat faptul că în propozițiile nucleare numai unul din substitute are formă negativă (rezultat al postulatului logic potrivit căruia două negații într-o singură judecată se eclipsează), făcând să se excludă și operatorul negativ al verbului predicativ. Or, pentru păstrarea aspectului negativ al propoziției, în cazul când exponentul negativității însoțește verbul predicativ se folosesc drept nucleu substitute (pronume și adverbe) indeterminate. Astfel, în latină se spunea sau *Video nullus*, sau *Non vidio ullus*; în engl. – sau *We can't go anywhere*, sau *we can go nowhere*. În cazul în care în propoziție se conțin mai multe nucleu, dintre acestea numai unul poate fi redat prin substituit negativ, cu condiția că verbul nu va fi însoțit de operatorul negativ. De exemplu, în lat. se spunea sau *Nunquam hoc ullus dixit*, sau *Nemo hoc unquam dixit*; în germ. – sau *Keiner hat etwas gesehen*, sau *Jemand nihts gesehen hat*. Când în propoziție figurează negatorul verbului predicativ, toate nucleu propoziției negative sînt redat prin substitute indefinite (de exemplu, *John wasn't given anything bu anyone* 'Lui John nu i s-a dat nimic din partea nimănui').

De altfel, trebuie menționat faptul că este destul de anevoios a clasifica limbile din perspectiva modului de construire a propozițiilor numite nucleare. Și aceasta din motiv că în limbă, potențial, se conține mai mult decît o singură posibilitate de construire a propoziției negative, numite nucleare. Uzul este acela care fixează modelul-normă. Situația însă nu exclude ca, sporadic, în aceeași limbă să fie întrebuințate și alte modele. Astfel, în limbile care tradițional sînt trecute la limbi cu structură mononegativă a propoziției se întîlnesc uneori propoziții cu structură polinegativă, și invers. Cercetătorii atrag atenție asupra faptului că, de exemplu, în vorbirea dialectală germană și cea engleză se folosesc structuri de propoziții polinegative, deși limbile date, în forma literară, figurează printre cele cu structura mononegativă a propoziției. Și dimpotrivă, limbile, tradițional trecute la cele cu structura polinegativă a propoziției, conțin enunțuri cu structură mononegativă.

În parte drept singurul mijloc de negare a propoziției nucleare substitutul negativității în unele limbi romanice se întîlnește în anumite situații textuale (de exemplu, în spaniolă, portugheză, italiană) în condițiile când acesta (substitutul) se află în prepoziția verbului predicativ (cf. sp. *Nunca trabaja a estas horas, dar No trabaja nunca a estas horas* 'El niciodată nu lucrează la ora aceasta/ în timpul acesta'). Coincidența menționată este

însă parțială. Vorba e că, spre deosebire de astfel de limbi ca engleza, germana, în care în propoziția negativă cu mai multe nuclee numai unul din ele este redat prin substitut negativ (de ex., germ. *Niemand hat etwas einmal erfahren* 'nimeni n-a aflat nimic niciodată'), în limbile spaniolă, portugheză, italiană – toate nucleele sînt redate prin substitute negative, suprimîndu-se doar exponentul negației de pe lîngă verb (de ex., sp. *Nadie me ayuda nunca* 'nimeni nu mă ajută niciodată').

În limba română, limbă cu structură polinegativă a propoziției, de asemenea se întîlnesc cazuri de întrebuițare a substitutelor negative drept negator a întregii propoziții, dar aici acestea sînt sporadice. De exemplu: *Veneai la mine noaptea ca nimeni să te vadă* (M. Eminescu); *Zevs, ce-i zic îndurător, / Le-au trimis un domnitor / Pașnic, drept, cu blîndă fire / Încît altul nicăire / Niciodată s-au văzut* (Gh. Asachi); *Iar pe poloni nici odinioară va ajuta* (Gh. Asachi).

În principiu, sînt admise de uz situațiile cînd în propozițiile nucleare negative în limba română literară se folosesc substitute indeterminate în loc de substitute negative: *N-a venit măcar cineva* (= *nimeni*) *să-l vadă*. *N-a spus odată* (= *niciodată*) *un cuvînt de încurajare*. *Nu i-a dat măcar ceva* (= *nimic*) *la despărțire*, etc. În situații ca acestea substitutul indeterminat este însoțit, de regulă, de adverbul legat *măcar* (/ *barem*), folosit aici prin analogie cu acele propoziții negative, ale căror nuclee sînt reprezentate prin unități lexicale ce numesc entități infime de diferită natură (a se compara cu cele de mai sus: *Nu i-a dat (măcar) o para chioară*. *N-a făcut (măcar) un pas*. *Nu s-a oprit (măcar) o secundă*. *Nu știe o iotă (măcar)*).

Din cele expuse mai sus constatăm, astfel, că problema așa-zisei dublă negație a apărut în lingvistică în rezultatul tendinței de a corela, pe de o parte, exprimarea nucleului propoziției negative prin substitute negative, acestea coexistînd aici cu negatorul verbului predicativ, fără a-l altera, și, pe de alta, postulatul logic conform căruia o dublă negație echivalează cu o afirmație, întrevăzîndu-se aici o contradicere.

Or, o analiză mai profundă a faptelor de limbă vine să demonstreze că contradicția dată este iluzorie, dat fiind că de pe poziția raportului de subordonare dintre două negații pe care este bazat postulatul logic respectiv, se încearcă a explica o legătură dintre două elemente negative, la baza căreia se află un raport de coordonare, ce nu duce la reducerea reciprocă a acestora.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. A. M. Дырул, *Негативно-аффирмативные противопоставления*, Chișinău, 1986.
2. L. Tesnière, *Éléments de syntaxe structurale*, Paris, 1959.
3. R. Nagucka, *Negatively Phrased Utterances in English (An Essay in Some Aspects of Negation against the Historical Background)*// *Zeszyty naukowe Uniwersitetu Jagiellońskiego*. CCCCXXXIV. *Prace jezykoznawcze*, zeszyt 58, Warszawa-Krakow, 1978.
4. H. Křížkova, *К вопросу о так называемой двойной негации в славянских языках*// *Slavia*, XXXVII, 1968, № 1.
5. Т. П. Ломтев, *Квантитативы современного русского языка*// *Памяти академика В. В. Виноградова*, Moscova, 1971.
6. T. Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*, EAR, 1963.
7. J.-C. Milner, *Le système de la négation en français et l'opacité du sujet*// *Langue française*. *Grammaire de phrase et grammaire de discours*. Vol. 44, 1979.